

Міністерство освіти і науки України

**Харківський державний університет
харчування та торгівлі**

Кафедра міжнародної економіки

Н.Л. САВИЦЬКА, В.О. КОЗУБ, О.І. Печенка

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БІЗНЕС

**Методичні рекомендації до семінарських занять
для студентів денної форми навчання
спеціальності 8.03050301 «Міжнародна економіка»**

видання 2-ге, перероблене та доповнене

**Харків
2015**

УДК 339.923:061.1ЄС(075.8)
ББК 664.4(0),4

Авторський колектив:
Н.Л. Савицька, В.О. Козуб, О.І. Печенка

Рецензенти:
канд. екон. наук, проф. Л.М. Яцун
канд. екон. наук, проф. Н.Г. Ушакова

Затверджено на засіданні кафедри міжнародної економіки, протокол № 6 від «20» листопада 2015 року

Схвалено навчально-методичною комісією економічного факультету, протокол № 4 від «25» листопада 2015 року

Європейський бізнес: методичні рекомендації до семінарських занять для студентів денної форми навчання спеціальності «Міжнародна економіка» / Н.Л. Савицька, В.О. Козуб, О.І. Печенка. – Харків: «Видавництво «Форт», 2015. – 34 с.

На засадах модульного підходу до викладання навчальної дисципліни «Європейський бізнес» методичні рекомендації включають теоретичний (у формі проблемних питань і тестів різного рівня складності) та практичний (у формі ситуаційних завдань) матеріал для вивчення курсу, що дозволяє сформувати та закріпити на семінарських заняттях теоретичні знання, уміння та практичні навички щодо особливостей участі в інтеграційних процесах європейських країн, можливостей розширення кордонів європейського бізнесу

УДК 339.923:061.1ЄС(075.8)
ББК 664.4(0),4

© Савицька Н.Л., Козуб В.О.,
Печенка О.І., 2015

© Харківський державний університет
харчування та торгівлі, 2015

ВСТУП

Сучасний економічний розвиток відкриває і нові можливості: глобалізація бізнесу і повсюдне поширення інформаційно-комунікаційних технологій істотно спрощує вихід компаній за межі їх національних юрисдикцій, дозволяє активно включитися в підприємницьку діяльність індивідуальним господарюючим суб'єктам, які можуть бути як приватними інвесторами, так і власниками некорпоративних форм організації бізнесу. Крім того, моделі партнерства в рамках міжнародних ділових операцій здатні допомогти в запозиченні передових зарубіжних технологій та управлінського досвіду, так само як і в залученні іноземного капіталу для реалізації бізнес-проектів на території України. Відповідно, ретельно зважений, осмислений підхід до форм і методів ведення міжнародного, особливо європейського бізнесу вітчизняними підприємцями міг би розширити можливості і фінансові результати діяльності українських компаній, яким є що запропонувати не тільки внутрішнім, але й зовнішнім споживачам.

Мета викладання дисципліни «Європейський бізнес» полягає у формуванні у студентів знань теоретичних основ ведення європейського бізнесу, сучасних норм та правил його здійснення, вмінь та навичок орієнтування у сучасному стані та тенденціях розвитку європейського бізнесу.

Завдання дисципліни – формування у студентів комплексного бачення про структуру та принципи функціонування європейського бізнесу; вивчення системи регулювання європейського бізнесу та моделей його взаємодії з державами Європи; вивчення особливостей функціонування європейського бізнесу в різних секторах економіки; вивчення особливостей використання електронної комерції в європейському бізнесі; надання знань про професійну культуру бізнесової діяльності в країнах Європи; надання знань у сфері аналізу перспектив та оцінки наслідків ведення європейського бізнесу.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні

знати:

- основи корпоративної культури, особливості міжкультурних комунікацій, основні професійні назви і терміни, пов'язані з дисципліною;
- основні джерела інформації про суб'єктів та середовище європейського бізнесу, суб'єктно-об'єктну структуру європейського бізнесу, нормативно-правову базу, що регламентує діяльність суб'єктів європейського бізнесу;
- систему регулювання європейським бізнесом, її структуру, теоретичні аспекти, закономірності і сучасні тенденції її розвитку;

- параметри системи відносин у зовнішньому і внутрішньому середовищі європейського бізнесу, чинники, що визначають розвиток європейського бізнесу;

вміти:

- вести конструктивну дискусію, аналізувати інформацію, аргументувати свою позицію;

- здійснювати пошук іноземних джерел інформації по заданій проблематиці з використанням ключових професійних назв і термінів іноземною мовою;

- здійснювати пошук інформації в різних джерелах інформації, збирати і обробляти первинну інформацію, необхідну для кількісного та якісного аналізу діяльності суб'єктів європейського бізнесу;

- здійснювати факторний аналіз напрямків діяльності суб'єктів європейського бізнесу, аналізувати вплив зовнішнього і внутрішнього середовища на функціонування суб'єктів європейського бізнесу;

- систематизувати отримані в результаті кількісного та якісного аналізу результати і на їх основі давати прогностичні оцінки;

- проводити системний аналіз діяльності суб'єктів європейського бізнесу.

Самостійна та індивідуальна робота студентів з дисципліни «Європейський бізнес» складається з:

- ознайомлення з основними поняттями тем;

- вивчення рекомендованих літературних джерел;

- огляду періодичної літератури з конкретних питань тем;

- складання структурно-логічної схеми тем, що вивчаються;

- підготовки опорного конспекту та схематичного зображення

окремого матеріалу;

- складання порівняльних таблиць;

- відповідей на запропоновані тестові завдання;

- розгляд запропонованих кейсів за окремими темами курсу.

ЗМІСТ ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовний модуль 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО БІЗНЕСУ

Тема 1. Загальна характеристика європейського бізнесу

Інтернаціоналізація, як основний напрям розвитку сучасного підприємництва. Причини та виклики інтернаціоналізації. Загальна характеристика теоретичних основ міжнародної підприємницької діяльності. Чинники зовнішнього середовища та їх значення у прийнятті рішень в європейському бізнесі. Моделі європейського бізнесу.

Сутність і мотивація європейського бізнесу. Основні суб'єкти європейського бізнесу. Види європейського бізнесу. Умови розвитку та порівняльна характеристика форм європейського бізнесу.

Тема 2. Інституціональне забезпечення європейського бізнесу в різних секторах економіки

Система міжнародних інститутів, що формують міжнародне правове середовище європейського бізнесу: Європейський Союз (ЄС). Законодавство та законодавчі акти країн ЄС.

Координація дій країн Європи в різних секторах економіки. Промислова та підприємницька політика ЄС. Принципи, форми єдиної сільськогосподарської (аграрної) політики ЄС. Проблеми співробітництва країн Європи в енергетиці, транспорті, рибальстві та інших сферах бізнесу. Особливості регулювання та засади європейської конкурентної політики. Система непрямого та прямого оподаткування в ЄС.

Інституціональне забезпечення науково-технологічної політики. Інноваційна політика ЄС на сучасному етапі його розвитку, нові пріоритети та загальні аспекти змін в інноваційній сфері.

Сутність та принципи Спільної торговельної політики ЄС. Етапи формування внутрішнього ринку та розробка відповідної політики. Митний союз як основа формування єдиної зовнішньоторговельної політики. Міжнародна торговельна політика ЄС. Особливості регулювання політики допомоги з розвитку.

Тема 3. Економіко-правові основи ведення європейського бізнесу

Європейське право. Правові основи ведення європейського бізнесу. Регулювання діяльності великого бізнесу в ЄС. Способи і механізми державної підтримки малого та середнього бізнесу в Європі.

Система європейських корпоративних норм. Європейська компанія, європейська приватна компанія. Європейська мережа підтримки підприємництва. Європейська мережа співробітництва бізнесу. Конфедерація європейського бізнесу.

Змістовний модуль 2

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО БІЗНЕСУ

Тема 4. Специфіка підприємництва у перспективних секторах європейської економіки

Специфіка ведення європейського бізнесу в металургійній промисловості. Особливості європейського бізнесу у нафтогазовій сфері. Форми ведення сільськогосподарського (аграрного) бізнесу в країнах Європи. Специфіка європейського бізнесу в сфері торгівлі.

Європейський банківський бізнес. Транснаціональні компанії як основні клієнти міжнародних банків. Взаємодія транснаціональних банківських та промислових капіталів. Форми організаційно-господарської взаємодії міжкорпоративних об'єднань.

Страховий бізнес в Європі. Банківські ризики. Європейський ринок страхових послуг. Інтернаціоналізація страхового бізнесу.

Тема 5. Електронна комерція в європейському бізнесі

Електронна комерція: сутність, переваги і недоліки. Основні моделі електронної комерції та особливості їх реалізації.

Ініціатива «Електронна Європа – інформаційне суспільство для всіх». Використання електронної комерції в різних сегментах економіки і європейського бізнесу: поточний стан і перспективи.

Тема 6. Культура європейського бізнесу

Поняття ділової культури і значення крос-культурних відмінностей у європейському бізнесі. Професійна культура бізнесової діяльності. Етика в європейському бізнесі: рівні аналізу для підприємницьких рішень. Основні ознаки успішної ділової поведінки.

Особливості протоколу країн Європи, яких дотримуються ділові партнери у міжнародному спілкуванні. Основні традиції та особливості культури бізнесу країн Європи.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовний модуль 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО БІЗНЕСУ

Тема 1. Загальна характеристика європейського бізнесу

План семінарського заняття:

1. Інтернаціоналізація, як основний напрям розвитку сучасного підприємництва.
2. Причини та виклики інтернаціоналізації.
3. Загальна характеристика теоретичних основ міжнародної підприємницької діяльності.
4. Чинники зовнішнього середовища та їх значення у прийнятті рішень в європейському бізнесі.
5. Сутність і мотивація європейського бізнесу.
6. Основні суб'єкти європейського бізнесу.
7. Види європейського бізнесу.
8. Умови розвитку та порівняльна характеристика форм європейського бізнесу.

Навчальні завдання:

- визначити інтернаціоналізацію, як основний напрям розвитку сучасного підприємництва;
- навести причини та виклики інтернаціоналізації;
- надати загальну характеристику теоретичних основ міжнародної підприємницької діяльності;
- розглянути чинники зовнішнього середовища та їх значення у прийнятті рішень в європейському бізнесі;
- визначити сутність і мотивацію європейського бізнесу;
- класифікувати основні суб'єкти європейського бізнесу;
- охарактеризувати види європейського бізнесу;
- визначити умови розвитку європейського бізнесу;
- провести порівняльну характеристику форм європейського бізнесу.

Форми контролю:

- 1) розбір конкретних ситуацій;
- 2) тестування;
- 3) усне чи письмове опитування;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

Контрольні питання

1. Наведіть визначення інтернаціоналізації, як основного напрямку розвитку сучасного підприємництва;
2. Наведіть причини інтернаціоналізації.
3. Надайте загальну характеристику теоретичних основ міжнародної підприємницької діяльності.
4. Які чинники зовнішнього середовища впливають на прийняття рішень в європейському бізнесі?
5. У чому полягає сутність європейського бізнесу?
6. Наведіть класифікацію основних суб'єктів європейського бізнесу.
7. Охарактеризуйте види європейського бізнесу.
8. Визначте умови розвитку європейського бізнесу.
9. Проведіть порівняльну характеристику форм європейського бізнесу.

Тема 2. Інституціональне забезпечення європейського бізнесу в різних секторах економіки

План семінарського заняття:

1. Система міжнародних інститутів, що формують міжнародне правове середовище європейського бізнесу: Європейський Союз (ЄС).
2. Законодавство та законодавчі акти країн ЄС.
3. Координація дій країн Європи в різних секторах економіки. Промислова та підприємницька політика ЄС.
4. Принципи, форми єдиної сільськогосподарської (аграрної) політики ЄС. Система підтримки цін на ринку сільськогосподарської продукції ЄС.
5. Проблеми співробітництва країн Європи в енергетиці, транспорті, рибальстві та інших сферах бізнесу.
6. Особливості регулювання та засади європейської конкурентної політики.
7. Система непрямого та прямого оподаткування в ЄС.

Навчальні завдання:

- розглянути Європейський Союз (ЄС), як міжнародний інститут, що формує міжнародне правове середовище європейського бізнесу;
- визначити місце та роль європейських органів та інститутів у виконанні завдань ЄС;
- розглянути склад і повноваження органів та інститутів Європейського Союзу;

- виявити відмінності між функціями та завданнями окремих органів та інститутів ЄС;
- проаналізувати склад та принципи призначення службовців до європейських органів;
- визначити об'єкт, мету та форми політик ЄС в різних секторах економіки;
- розглянути основні напрями здійснення спільних політик в різних секторах економіки;
- визначити механізми взаємодії спільної промислової політики з іншими спільними політиками ЄС;
- надати принципи, форми єдиної сільськогосподарської (аграрної) політики ЄС;
- розглянути систему підтримки цін на ринку сільськогосподарської продукції ЄС;
- визначити проблеми співробітництва країн Європи в енергетиці, транспорті, рибальстві та інших сферах бізнесу;
- визначити особливості регулювання та засади європейської конкурентної політики;
- дослідити систему непрямого та прямого оподаткування в ЄС;

Форми контролю:

- 1) розбір конкретних ситуацій;
- 2) тестування;
- 3) усне чи письмове опитування;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

Ситуаційне завдання 1

«Інституційні зміни в системі забезпечення економічної та політичної стабільності ЄС»

Світова фінансово-економічна криза 2008-2009 рр. виявила низку проблем в організації економічних та політичних процесів в Євросоюзі. Хоча підписання у 2007 р. Лісабонської угоди заклало необхідне підґрунтя для удосконалення організаційних основ ЄС, складний та довгий шлях їх реалізації на практиці не дозволив Євросоюзу суттєво укріпити свої позиції та пом'якшити масштабні наслідки кризи. Слід зазначити, що поглиблення інтеграційних процесів в ЄС вимагає відповідних інституційних змін у системі забезпечення економічної і політичної стабільності Євросоюзу. Враховуючи, що основним джерелом загроз економічній безпеці ЄС під час фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр. став фондовий ринок, країнами Євросоюзу було визнано необхідність посилення контролю та нагляду за цією сферою. На саміті ЄС у грудні 2009 р. було ухвалене принципове рішення про створення нової наднаціональної архітектури нагляду і контролю за фінансовими ринками, основу яких мали складати Європейська рада

аналізу системних ризиків (European Systemic Risk Board, ESRB) та Європейська система фінансових контролерів (European System of Financial Supervisors, ESFS).

Європейська рада аналізу системних ризиків як незалежний орган ЄС була створена в межах запровадження макропруденційного нагляду за фінансовими ринками на рівні ЄС з метою запобігання або пом'якшення наслідків системних ризиків для фінансової стабільності в Євросоюзі. Вона має сприяти нормальному функціонуванню внутрішнього ринку і тим самим забезпечити стійкий внесок фінансового сектора в економічне зростання. Діяльність інституції забезпечується Європейським центральним банком, а місцем розташування визначено Франкфурт-на-Майні.

Основними завданнями ESRB визначені такі: збір та аналіз необхідної інформації; виявлення та визначення пріоритетності системних ризиків; визначення сфер, де такі системні ризики вважаються значимими; надання рекомендацій щодо виправлення становища у зв'язку з виявленими ризиками; надання, в разі виявлення ризиків або загрози виникнення надзвичайних ситуацій, що можуть виникнути, конфіденційної інформації Раді ЄС з оцінкою ситуації для прийняття відповідного рішення; здійснення моніторингу результатів застосування застережень і рекомендацій; співпраця з органами Європейської системи фінансових контролерів, зокрема, з метою визначення кількісних та якісних показників для ідентифікації та вимірювання системних ризиків; координація своєї діяльності з діями міжнародних фінансових організацій, зокрема МВФ і Радою з фінансової стабільності (FSB), а також органами макропруденційного нагляду за фінансовими ринками інших країн. За необхідності, інформація про виявлені ESRB ризики та визначені застереження може бути доведена громадськості та професійним учасникам фінансових ринків.

Організаційна структура ESRB складається з: Генеральної дирекції (General Board); Керуючого комітету (Steering Committee); Секретаріату (Secretariat); Консультативного наукового комітету (Advisory Scientific Committee); Консультативного технічного комітету (Advisory Technical Committee). На даний час Головою ESRB є президент Європейського центрального банку. Консультативний науковий комітет (ASC) уперше зібрався лише в останній декаді червня 2011 р. Крім того, триває процес створення необхідної інформаційної бази, без чого неможливе повноцінне функціонування інституції.

Європейська система фінансових контролерів являє собою нову структуру нагляду за фінансовими ринками ЄС. До складу ESFS увійшли три новостворені установи: Європейський орган з банківської діяльності (European Banking Authority, EBA), Європейський орган із страхування та пенсійного забезпечення (European Insurance and Occupational Pensions Authority, EIOPA) і Європейський орган з цінних паперів та фондового ринку (European Securities and Markets Authority, ESMA), замінивши відповідно Європейський комітет банківського нагляду (CEBS), Європейський комітет страхового та пенсійного нагляду (CEIOPS) та Європейський комітет регуляторів ринку цінних паперів (CESR). Схвалена Європейською комісією у грудні 2009 р. Угода про утворення EBA у Лондоні, ESMA у Парижі і EIOPA у Франкфурті була підтримана Європарламентом лише у вересні 2010 р. після її доопрацювання. Діяльність зазначених інституцій розпочалася з січня 2011 р. Основним завданням агенцій є

нагляд за діяльністю банків, фінансових і страхових компаній, пенсійних фондів. До функцій ESFS належить контроль за виконанням загальноєвропейських банківських правил, а також моніторинг виконання екстрених антикризових заходів.

Основними повноваженнями ESFS визначені такі: розробка проекту Зводу правил щодо технічних стандартів (нормативів) для загальноєвропейського фінансового ринку, який має бути схвалений Комісією; сприяння підготовці угоди щодо обміну інформацією між національними наглядовими органами, а у разі потреби – участі при вирішенні будь-яких спорів з метою прийняття узгоджених управлінських рішень; забезпечення послідовного застосування правил та технічних стандартів Євросоюзу, у т.ч. шляхом розгляду відповідних запитів; здійснення прямих наглядових повноважень щодо кредитних рейтингових агентств; координація дій та прийняття рішень в надзвичайних ситуаціях.

Нова система нагляду за фінансовими ринками ЄС базується на принципах партнерства, гнучкості і підпорядкованості, покликана зміцнити довіру між національними наглядовими органами, гарантуючи, крім іншого, відповідність їх дій потребам забезпечення фінансової стабільності.

Процес утворення нових наднаціональних органів Євросоюзу не обмежується лише фінансовою сферою. Так, у рамках дискусії щодо інституційного забезпечення макроекономічної та макрофінансової стабільності привертають увагу ініціативи Німеччини та Франції щодо формування «економічного уряду» ЄС. Проте, очевидно, що економічні проблеми такого рівня, з якими на даний час стикається ЄС, країни-члени вже не в змозі вирішити самостійно: потрібне об'єднання зусиль не лише на рівні Співтовариства.

Економічні проблеми в ЄС породили певні суперечності між країнами-членами, зокрема, з питань: посилення бюджетної дисципліни, надання фінансової допомоги (протириччя між країнами-донорами та реципієнтами); проведення єдиної міграційної політики (перш за все, щодо «закриття» кордонів для емігрантів та біженців з поза меж ЄС); проведення єдиної зовнішньої політики (насамперед, щодо участі у військовій операції в Лівії).

Такі розбіжності ускладнюють функціонування нової зовнішньополітичної та дипломатичної інституції – *Європейської служби зовнішньополітичної діяльності* (ЄСЗД), створення якої було однією з вимог Лісабонської угоди. 8 липня 2010 р. Європарламент схвалив доопрацьовану концепцію Європейської служби зовнішньополітичної діяльності (фактично МЗС Євросоюзу), яка розпочала роботу з 1 грудня 2010 р. Служба призначена для більш чіткої координації європейської зовнішньої політики та ефективного представництва ЄС за кордоном. Очолює ЄСЗД Верховний представник ЄС у закордонних справах та з питань політики безпеки. 60% персоналу служби складають європейські чиновники, що покликане гарантувати дипломатичній службі ЄС європейську ідентичність, ще третина співробітників – це представники дипломатичних служб країн-членів Євросоюзу. Штаб-квартирою ЄСЗД визначено Брюссель. Сама Служба складається з центральної адміністрації та 136 колишніх делегацій Єврокомісії за кордоном. Політична та фінансова підзвітність Служби перед Європарламентом забезпечується шляхом надання Рекомендацій. Утворення ЄСЗД відкриває нові можливості для консолідації зусиль держав ЄС у реалізації

спільної зовнішньої та безпекової політики, дозволяючи Союзу діяти як єдиній потужній силі. Утім фактично повноваження ЄСЗД обмежені наданням рекомендації для Європарламенту та виконанням рішень Європейської Ради, яка формує головну стратегію, визначає цілі та напрямки спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС.

Питання для обговорення:

1. Охарактеризуйте організаційну структуру ESRB.
2. Дайте характеристику діяльності ESRB.
3. Сформулюйте основне завдання створення проекту ЄСЗД.

Ситуаційне завдання 2 *«Політика Євросоюзу в галузі аграрних субсидій»*

ЄС прийняв Єдину сільськогосподарську політику (або ЄСП), згідно з якою країнам-членам Євросоюзу заборонено купувати продовольство за межами ЄС дешево, щоб зберегти високу вартість продовольчого кошика й забезпечити захист європейських виробників від конкурентів ззовні. Крім того, сільськогосподарський бюджет ЄСП збирається з податкових відрахувань усіх країн і становить майже половину бюджету ЄС.

Окрема тема в сільськогосподарській політиці Євросоюзу – це аграрні субсидії. Особливість цієї політики полягає в тому, що Євросоюз з метою «підвищення конкурентоспроможності» розподіляє ці гроші насамперед країнам з найбільш інтенсивним і розвиненим сільським господарством, тобто насамперед Німеччині, Франції, Голландії й Іспанії. Інші одержують набагато менше. Зокрема, латиський фермер одержує дотацій у шість разів менше, ніж його голландський колега. Підраховано, що навіть у Фінляндії, де рівень життя й субсидії фермерам вище, чим у Прибалтиці, після вступу в ЄС збанкрутувало більше п'яти тисяч фермерських господарств. Можна припустити, що з такою аграрною політикою країнам, що приєдналися в 2007 р. (Болгарії та Румунії), з їх відсталим сільським господарством розраховувати на євросубсидії не доводиться зовсім. Правда, фермерів зі Східної Європи, що розорилися, приймуть як дешеву робочу силу на Заході: ця можливість їм піднесена як «завоювання» від вступу в Євросоюз. З Литви за останні роки в Європу на заробітки тимчасово або на постійній основі виїхало близько 500 тис. чол. – це п'ята частина працездатного населення країни.

Питання для обговорення:

1. Як Ви вважаєте, чому можливе введення аграрних субсидій є не ефективним?
2. Назвіть позитивні та негативні сторони ЄСП.

Ситуація для обговорення 3 *«ЄС проти норвезької сьомги»*

Єврокомісія обмежила імпорт до ЄС сьомги, яка була штучно вирощена. Єврокомісія прийняла це рішення, щоб захистити шотландські та ірландські рибні господарства. Більше за всіх від рішення Євросоюзу постраждала Норвегія, яка є

світовим лідером з експорту цього товару: від продаж в Європі вона отримувала більш ніж 700 млн. євро. В результаті введення квот у 2005 р. норвежці зможуть поставити до ЄС лише 350 тис. т. сьомги – це на 30 тис. т. менше, ніж минулого року. Крім того, була введена мінімальна ціна (3 євро за 1 кг випрошеної риби) – дешевше зовнішні виробники не зможуть продавати сьомгу до країн ЄС. В 2004 р. середня ціна, за якою норвезька сьомга імпортувалася до ЄС, складала 2,7 євро за кілограм, тобто конкурентоспроможність норвезької сьомги на ринку країн ЄС зменшиться.

Разом з тим норвезькі виробники сьомги в ефективність подібних заходів не вірять: вони лише призведуть до маніпуляцій з мінімальною ціною постачань. Крім того, введені обмеження призведуть до зростання постачань до Євросоюзу переробленої риби і скорочення постачань сировини для фабрик ЄС. «Це буде серйозним викликом для самої європейської рибної промисловості», - заявив голова найбільшого норвезького експортера риби Leroy Seafood Уле Ерік Лерей. З ним згодний голова датського союзу виробників та експортерів риби Петер Бамбергер: «Тільки в Данії постраждає десять тисяч чоловік. Це катастрофа для нашої рибопереробної галузі».

Питання для обговорення:

1. Яка стаття Договору про ЄС регулює галузь рибальства країн-членів?
2. Чи було правильним, на Вашу думку, рішення про обмеження імпорту норвезької сьомги до ЄС? Поясніть.

Контрольні питання

1. Назвіть основні інституції Європейського Союзу.
2. Визначить компетенції основних інституцій ЄС.
3. Вкажіть джерела формування бюджету ЄС.
4. Порівняйте відповідні інституції Європейського Союзу та будь-якої федеральної держави (наприклад, США).
5. Поясніть роль Європейської Комісії в процесі ухвалення рішень Спільноти.
6. Які функції виконує Європейський Парламент?
7. Які функції виконує Європейська Комісія?
8. Визначте сфери діяльності Комісії та її Генеральних Директорів.
9. Охарактеризуйте діяльність Ради міністрів ЄС.
10. Яким чином формується Європейський Парламент?
11. Назвіть повноваження та права Європарламенту.
12. Чим відрізняються механізми роботи Європейського та будь-якого національного парламентів?
13. Чим відрізняється робота Ради Міністрів ЄС від роботи аналогічного органу будь-якої держави ?
14. Поясніть роль Європейського Суду в процесі європейської інтеграції.

15. Який склад має Європейський суд? В чому полягає його організація та порядок діяльності?

16. Які функції покладені на Європейську раду?

17. Коли й з якою метою був заснований Європейський центральний банк?

18. Назвіть основні дорадчі органи Європейського Союзу та визначить їх повноваження.

19. Як спільна промислова політика взаємодіє з іншими спільними політиками ЄС?

20. Чи вплинув спільний ринок Спільноти на реструктуризацію та конкурентність європейської промисловості?

21. Яким чином ЄС допомагає малим і середнім підприємствам пристосуватися до умов єдиного ринку?

22. Окресліть основні завдання енергетичної політики ?

23. Як досягається енергетична безпека країн-членів ЄС?

24. Назвіть основні види науково-дослідної діяльності Спільноти.

25. Чи є взаємозв'язок між єдиним ринком товарів і єдиним ринком транспортних послуг ЄС?

26. Дайте характеристику механізму управління спільною сільськогосподарською політикою ЄС.

Тема 3. Економіко-правові основи ведення європейського бізнесу

План семінарського заняття:

1. Європейське право. Правові основи ведення європейського бізнесу.
2. Регулювання діяльності великого бізнесу в ЄС.
3. Способи і механізми державної підтримки малого та середнього бізнесу в Європі.
4. Система європейських корпоративних норм.
5. Європейська компанія, європейська приватна компанія.
6. Європейська мережа підтримки підприємництва.
7. Європейська мережа співробітництва бізнесу.
8. Конфедерація європейського бізнесу.

Навчальні завдання:

- дослідити правові основи ведення європейського бізнесу;
- навести способи і механізми державної підтримки великого, малого та середнього бізнесу в Європі;
- охарактеризувати систему європейських корпоративних норм;

- надати визначення європейській компанії, європейській приватній компанії;

- охарактеризувати діяльність Європейської мережі підтримки підприємництва, Європейської мережі співробітництва бізнесу; Конфедерації європейського бізнесу.

Форми контролю:

- 1) розбір конкретних ситуацій;
- 2) тестування;
- 3) усне чи письмове опитування;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

Контрольні питання

1. Надайте визначення поняття «Європейське право».
2. Які правові основи ведення європейського бізнесу?
3. Яким чином здійснюється регулювання діяльності великого бізнесу в ЄС.
4. Які способи і механізми державної підтримки малого та середнього бізнесу в Європі?
5. В чому полягає система європейських корпоративних норм.
6. Надайте визначення поняття «Європейська компанія».
7. Надайте визначення поняття «Європейська приватна компанія».
8. Які напрями функціонування Європейської мережі підтримки підприємництва»?
9. Яким чином працює Європейська мережа співробітництва бізнесу?
10. Які функції Конфедерації європейського бізнесу?

Змістовний модуль 2

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО БІЗНЕСУ

Тема 4. Специфіка підприємництва у перспективних секторах європейської економіки

План семінарського заняття:

1. Специфіка ведення європейського бізнесу в промисловості.
2. Форми ведення сільськогосподарського (аграрного) бізнесу в країнах Європи.
3. Специфіка європейського бізнесу в сфері торгівлі.
4. Європейський банківський бізнес.

5. Транснаціональні компанії як основні клієнти міжнародних банків.

6. Взаємодія транснаціональних банківських та промислових капіталів.

7. Форми організаційно-господарської взаємодії міжкорпоративних об'єднань.

8. Страховий бізнес в Європі.

9. Банківські ризики. Європейський ринок страхових послуг.

10. Інтернаціоналізація страхового бізнесу.

Навчальні завдання:

- охарактеризувати специфіку ведення європейського бізнесу в промисловості;

- навести форми ведення сільськогосподарського (аграрного) бізнесу в країнах Європи;

- визначити специфіку європейського бізнесу в сфері торгівлі;

- охарактеризувати європейський банківський бізнес;

- надати характеристику транснаціональних компаній як основних клієнтів міжнародних банків;

- визначити напрями взаємодії транснаціональних банківських та промислових капіталів;

- розглянути форми організаційно-господарської взаємодії міжкорпоративних об'єднань в Європі;

- охарактеризувати страховий бізнес в Європі;

- визначити банківські ризики та їхній вплив на європейський ринок страхових послуг;

- обґрунтувати доцільність інтернаціоналізації страхового бізнесу в країнах Європи.

Форми контролю:

- 1) розбір конкретних ситуацій;
- 2) тестування;
- 3) усне чи письмове опитування;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

Ситуаційне завдання 1

«Європейський союз проти «Майкрософт»»

Європейською комісією ЄС проти компанії «Майкрософт» відповідно до антимонопольного законодавства за зловживання домінуючим положенням на ринку збуджена справа «Європейський союз проти «Майкрософт». Справа почалася в 1993 р. з позову фірми «Новел» проти компанії «Майкрософт», яка

заявила, що «Майкрософт» видавлює конкурентів з ринку методами, що суперечать антимонопольному законодавству. У першу чергу це стосувалося ліцензійної політики, яка вимагала відрахувань за кожний комп'ютер, проданий постачальниками операційних систем фірми «Майкрософт», незалежно від того, чи була Microsoft Windows встановлена на комп'ютері. В 1994 р. «Майкрософт» дійшла згоди з позивачем, вносячи зміни у свою ліцензійну практику. В 1998 р. позов підтримала компанія «Сан», посилаючись на недокументованість деяких інтерфейсів Windows NT. Незабаром комісія Європейського союзу почала розслідування того, яким чином технології потокового відео інтегровані в Windows.

В кінцевому підсумку по даній справі в 2003 р. Європейський суд зобов'язав «Майкрософт» опублікувати інформацію, що стосується її серверних продуктів, необхідну для того, щоб конкуруючі мережні продукти могли повноцінно взаємодіяти з настільною й серверною версіями Windows, і випустити версію Microsoft Windows, що не включає в якості обов'язкового компонента програвач медіа-файлів Windows Media Player. У березні 2004 р. Європейський союз зобов'язав «Майкрософт» виплатити €497 млн. (\$794 млн. або £381 млн.), а також установив строк в 120 днів на розкриття інформації про сервер і 90 днів на підготовку версії Windows без Windows Media Player.

У липні 2004 р. «Майкрософт» повністю виплатила призначену суму. Фірма «Майкрософт» випустила на ринок сумісні версії своїх операційних систем без медіа-програвача під погодженою назвою Windows XP. У відповідь на вимогу надати інформацію про сервер, «Майкрософт» опублікувала не специфікації, а вихідний код Windows Server 2003 Service Pack 1 для членів Робочої групи по протоколах сервера у день закінчення встановленого строку. «Майкрософт» також подала апеляцію, по якій Європейський суд провів тижневі слухання.

У червні 2006 р. «Майкрософт» заявила, що вона почала постачати Європейський союз необхідною інформацією, однак, за визначенням ЄС, занадто пізно. 12 липня 2006 р. Європейський союз оштрафував «Майкрософт» додатково на €280,5 млн. (\$448,58 млн.), €1,5 млн. (\$2,39 млн.) за кожний день із 16 грудня 2005 р. по 20 червня 2006 р. ЄС пригрозив підвищити штраф до €3 млн. (\$4,81 млн.) у день до 31 липня 2006 р., якщо «Майкрософт» не укладеться в цей строк. 17 вересня 2007 р. апеляція «Майкрософт» проти комісії Європейського союзу була відхилена. Сума штрафу €497 млн. був підтверджена, як і вимоги, що стосуються взаємодії із сервером і вбудованого медіа-програвача. На додаток, «Майкрософт» повинна оплатити 80% судових витрат Європейського союзу, а Європейський союз – 20% судових витрат «Майкрософт». Проте, апеляційний суд відхилив вимогу Комісії про те, щоб наглядач надалі мав необмежений доступ до даних про внутрішню організацію компанії.

22 жовтня 2007 р. «Майкрософт» оголосила, що вона погодиться з рішенням суду й не буде подавати повторну апеляцію у встановлені 2 місяця від дня рішення. «Майкрософт» оголосила, що вона зажадає 0,4 % торгую (замість 5,95%) в якості відрахувань за ліцензування тільки від комерційних постачальників сумісного програмного забезпечення й обіцяла не брати відрахувань з індивідуальних розроблювачів відкритого програмного

забезпечення. Інформація, необхідна для забезпечення сумісності доступна за одноразову плату в розмірі €10000 (\$15992).

27 лютого 2008 р. ЄС оштрафував «Майкрософт» додатково на €899 млн. (\$1,44 млрд.) за відмову підкоритися антимонопольному рішенням від березня 2004 р. Цей штраф став самим більшим за всі 50 років антимонопольної політики ЄС і залишався рекордним до 2009 р., коли Європейська комісія оштрафувала компанію «Інтел» на €1,06 млрд. (\$1,45 млрд.) за антиконкурентні дії на ринку. Останньому рішенням передував штраф €280,5 млн. за непокору рішенням суду за період з 21 червня 2006 р. по 21 жовтня 2007 р. 9 травня 2008 р. «Майкрософт» подала апеляцію в Європейський суд першої інстанції, вимагаючи скасування штрафу €899 млн., офіційно заявивши, що вона мала намір почати «конструктивні зусилля, щоб добитися ясності від суду». У щорічному звіті за 2008 р. компанія «Майкрософт» заявила, що «Втручання Комісії в розробку продуктів може обмежити нашу здатність до впровадження інновацій в Windows або інші продукти в майбутньому, зменшить привабливість платформи Windows для розроблювачів і збільшить вартість розробки наших продуктів. Доступність ліцензій на протоколи й формати файлів можуть дозволити конкурентам розробляти програмні продукти, що краще імітують функціональність наших власних продуктів, що приведе до падіння продажів наших продуктів».

У травні 2008 р. ЄС оголосив, що він збирається розслідувати підтримку формату OpenDocument в Microsoft Office. У січні 2009 р. Європейська комісія оголосила, що вона проведе розслідування, що стосується включенню браузера Internet Explorer до складу операційної системи Microsoft Windows, відзначивши, що «Прив'язка фірмою «Майкрософт» браузера Internet Explorer до Windows завдає шкоди конкуренції між браузерами, підриває інновацію продуктів і в остаточному підсумку зменшує вибір споживача». У відповідь «Майкрософт» оголосила, що не буде включати Internet Explorer в Windows 7E, версію Windows 7, призначену для продажу в Європі. 16 грудня 2009 р. ЄС дозволив вибір конкуруючих браузерів за умови, що «Майкрософт» забезпечить «вікно вибору», що дозволяє користувачеві вибрати один з 12 популярних браузерів, розташованих у випадковому порядку.

Питання для обговорення:

1. Чому почався скандал між Європейським Союзом і «Майкрософт»?
2. Як ви вважаєте, чи правильно поведився ЄС із «Майкрософт»?
3. Як ви думаєте, що потрібно було вживати «Майкрософт» для своєї успішної роботи?
4. Які наслідки мають для «Майкрософт» дії ЄС?

Ситуаційне завдання 2 ***«Уроки «Enron» для Європи»***

Всього за три місяці до свого краху зразок сучасного американського бізнесу компанія «Enron» була сьомою компанією в країні за рівнем прибутку, але в грудні 2001р. цей гігант з майже 60 мільярдами доларів капіталізації була банкрутом. Швидкість її краху здивувала всіх. 4500 працівників компанії за мить

втратили роботу, ще тисячі втратили свої заощадження та пенсії. Однак стрімкий і безповоротний крах «Enron» - показовий приклад не стільки для американського бізнесу, скільки для європейського. За думкою відомого економіста Джефа Шумпетера, австрійця за походженням, «подібні невдачі компанії революційно впливають на економіку, є внутрішнім поштовхом до розвитку. Замість того, щоб підтримувати компанії, що помирають, вкладати в них гроші, які можна ефективно використати для розвитку економіки, уряд тільки ускладнює свої економічні проблеми. Ці компанії перетворюються на вампірів, які смочуть кров із здорових і працюючих компаній, отже й з економіки в цілому».

Уряди багатьох країн роблять спроби зберегти будь-якою ціною історичні галузі, які колись складали її національну гордість. В листопаді 2001 р. французька комп'ютерна компанія «Bull» отримувала готівку за виданим їй урядом чеком на 90 млн. дол. З початку 60-х ХХ ст. уряд Франції інвестував в цю компанію майже 7 млрд. дол., намагаючись затвердити Францію в якості рівноправного гравця на ринку комп'ютерної техніки. Однак з 1988 р. ця компанія лише протягом одного року змогла досягти прибутковості. Ту саму проблему ілюструє історія компанії «Moulinex». З середини 80-х рр. компанія пройшла через кілька реструктуризацій на державні гроші. Канцлер Німеччини наприкінці 1999 р. надав 130 млн. дол. у вигляді державної допомоги франкфуртській будівельній групі «Philipp Holzmann», яка завдала збитків всій будівельній галузі Німеччини, яка й без того відчувала надлишок незадіяних потужностей.

Замість таких вливань треба було б використати кошти для підтримки галузей економіки, що розвиваються. Багато керівників європейських компаній сподіваються, що поступово уряди будуть змушені обрати саме таку тактику, інакше в них просто закінчатся гроші. З боку Єврокомісії теж запроваджуються певні дії, урядам країн ЄС все важче отримувати дозволи на подібні державні субсидії компаніям, що розорюються. Але спроби все ще робляться. І кожного разу, коли ці спроби стають вдалими, Європа втрачає ще один шанс на оздоровлення своєї економіки.

Питання для обговорення:

1. Поясніть, чому державні субсидії нерентабельним французьким підприємствам завдають шкоди економіці ЄС.
2. Які соціальні та політичні наслідки для економіки конкретної країни розорення великих національних компаній?
3. Чи є в політиці ЄС заходи, що дозволяють пом'якшити соціальні наслідки розорення неприбуткових національних гігантів?

Ситуаційне завдання 3 ***«Глобалізація та європейські виробники*** ***електропобутових товарів»***

В 80-90-ті рр. ХХ ст. спостерігалася значна глобалізація світової економіки. Але не всі галузі економіки рівною мірою приймали участь у процесі глобалізації. В промисловому секторі європейської економіки деякі галузі, наприклад, машинобудування, як і раніше залишається галуззю, яка складається з

великої кількості різних за розміром компаній. В секторі послуг також присутнє збереження великої кількості національних особливостей. Виникають питання, чи обов'язково впливає глобалізація на всі галузі, як компанії мають реагувати на такий вплив, чи потрібно компаніям зберігати національні стратегії або розробляти глобальні?

Допоможе відповісти на деякі питання дослідження, яке було проведене на прикладі європейської галузі електропобутових товарів. Дослідники поділили всі компанії-виробники на ринку електропобутових товарів на три групи:

1. Національні гравці (виробничі потужності знаходяться в своїй країні, 90% продукції продається на місцевому ринку).

2. Експортери (виробничі потужності знаходяться в своїй країні, але більше 30% продукції продається на закордонних ринках – Bosch-Siemens, AEG, Merloni).

3. Глобальні гравці (фірми, які виробляють та реалізують продукцію у різних країнах – Electrolux, Philips, Whirlpool).

Поведінка споживачів в різних європейських країнах відрізняється одна від одної. Наприклад, французи надають перевагу пральним машинам з вертикальним завантаженням, а британці з фронтальним, німці обирають машини з високою швидкістю віджимання, а італійці – з низькою. Утворення єдиного європейського ринку сприяє формуванню єдиного «пан'європейського» стилю життя. Уніфікація технічних вимог і стандартів дозволяє виробникам досягати більшої стандартизації товарів, що в свою чергу сприяє формуванню більш однорідних смаків і вимог споживачів.

Роздрібна торгівля представлена в різних європейських країнах своїми гравцями, але створення єдиного ринку призводить до консолідації роздрібних компаній, їх збільшення. В результаті цілої низки злиттів або утворення стратегічних альянсів формуються «пан'європейські» роздрібні мережі. Це дозволяє їм не тільки купувати товари у виробників у всьому світі, але й істотно оптимізувати запаси, покращувати обслуговування споживачів. Сучасні гнучкі технології виробництва дозволяють компаніям випускати різні моделі товарів на одній базовій платформі, які відповідають місцевим уподобанням, без істотного збільшення витрат виробництва. Зміни в конкурентному середовищі галузі (концентрація або міжнародні злиття компаній, потреба в наявності більш складної інформації про стан ринку, зміни в технології і управлінні виробництвом) призвели до необхідності пріоритетного використання компаніями цієї галузі глобальних або хоча б регіональних (наприклад, пан'європейської) стратегій. Дослідники вважають, що в майбутньому галузь буде контролюватися п'ятьма – шістьма гігантами, а всі малі та середні компанії будуть так чи інакше пов'язані з ними – ліцензійними угодами, франшизами, спільними підприємствами, стратегічними альянсами і т.п.

Питання для обговорення:

1. Приймаючи до уваги загальну ситуацію в галузі, складіть прогноз розвитку для трьох груп компаній, які були наведені в ситуації.

2. Як впливають процеси інтеграції і консолідації на різні типи компаній, які представлені в галузі?

Ситуаційне завдання 4 **«Євротунель: розвиток транс'європейських мереж»**

Створення транс'європейських мереж є стратегічним завданням ЄС. В умовах лібералізації європейських ринків, збільшення комерційної мобільності факторів виробництва фізична підтримка міжнародного співробітництва підприємств стає важливою умовою європейської інтеграції. Історично інфраструктура відігравала важливу роль в економічному розвитку Європи. В ганзейський період (13-16 ст.) основними транспортними шляхами, що пов'язували міста, були ріки. В 16-18 ст., які вважалися золотим сторіччям в розвитку континенту, вдосконалення інфраструктури йшло за рахунок розвитку мореплавства. Науково-технічний прогрес з винаходом парового двигуна здійснив революцію в транспорті і активізував розвиток світового виробництва. В період інформаційної революції (починаючи з 70-х рр. 20 ст.) розвиток телекомунікацій став основним двигуном промислового розвитку.

Сьогодні розвиток транс'європейських мереж відбувається в трьох широких секторах, які в сукупності утворюють інфраструктуру інтеграційної регіональної економіки:

- 1) транспорт;
- 2) телекомунікації;
- 3) енергетика.

В Договорі про ЄС (ст. 129б) розвиток транс'європейських мереж передбачає: використання ринкових механізмів для їх розробки та фінансування; фізичну інтеграцію мереж; сумісність самостійно діючих комунікацій для забезпечення майбутньої інтеграції; забезпечення широкого доступу до транс'європейських мереж користувачів всіх країн регіонального економічного об'єднання, щоб досягти їх економічного та соціального єднання.

Прикладом транс'європейської мережі може бути Євротунель. Ідеї створення тунелю під Ла-Маншем опрацьовувалися ще в XIX ст. Однак навіть в 90-ті рр. XX ст., коли почалося його будівництво, той факт, що період окупності оцінювався в 22 роки, відвернув від участі в проєкті багато американських банків. З самого початку проєкт фінансувався виключно приватним капіталом, як комерційне підприємство. Всього в фінансуванні будівництва приймали участь 225 банків. Витрати на будівництво вдвічі перевищили заплановані, тому коли оператор тунелю компанія Євротунель отримала його в свої руки, її дії були обмежені великою сумою боргу: в 1994 р. борг склав 8 млрд. фунтів. Щоб його сплатити, компанія мала сплачувати відсотки по 5 млн. на день.

Попередньо планувалося, що проєкт вийде на точку безбитковості до 1998р., а потім почнеться сплата боргу. Але наприкінці 1995 р. компанія була практично банкрутом і продовжувала існувати завдяки сприянню банків-кредиторів. Кілька разів проводилася реструктуризація боргу, найбільш песимістичний сценарій передбачав його виплату лише у 2052 р. Акціонери, бачили, як падає вартість їх вкладень, і тому вимагали вручення уряду й припинення торгівлі акціями.

Питання для обговорення:

1. Зараз, обертаючись назад, багато людей вважає, що проект був неекономічним з самого початку, багато банків видали позики під тиском влади. Чи правильним було рішення фінансувати такий великий проект виключно за допомогою приватного капіталу?

2. Який інший шлях фінансування такого проекту Ви вважаєте можливим?

Ситуаційне завдання 5

«Лібералізація європейського автомобільного ринку»

Автомобільній галузі в Європі завжди вдавалося отримати захист держави у вигляді національних квот імпорту, добровільних обмежень експорту. Протекціонізм європейського автомобілебудування пояснювався ще й тим, що в цій галузі зосереджена велика кількість робочих місць, що для великих європейських країн має велике значення для загальної економічної ситуації. Працівники цих підприємств добре організовані і здатні на політичні дії на свій захист. Лібералізація цієї галузі повинна була викликати опір Франції й Італії, оскільки їх виробники страждають більше за всіх.

Дослідження показують, що в 90-ті рр. XX ст. європейські автобудівники, як в сегменті масових автомобілів, так й у сегменті спеціалізованих, поступалися іноземним конкурентам у продуктивності та якості. Не зважаючи на це, в липні 1991 р. Єврокомісія і японське Міністерство зовнішньої торгівлі оголосило про угоду, яка заміняла двосторонні домовленості Японії з країнами-членами ЄС. Хоча єдина угода зберігає деякі заборонені зони, вона була більш ліберальною, ніж попередні двосторонні домовленості. Ця угода, наприклад, в чотири рази збільшила кількість японських автомобілів, які дозволено ввозити до Італії, і подвоїла квоту імпорту до Франції.

Лібералізацію звичайно пояснюють змінами, які відбуваються в уподобаннях діючих осіб ринку – або державних органів і політиків, що приймають рішення, або громадських організацій, які відображують настрої населення країни чи даної галузі. Жодна з цих причин не може пояснити зміну в зовнішньоторговельній політиці ЄС щодо автомобільної галузі у 90-х рр. XX ст. Всі європейські виробники, за винятком Daimler-Benz, BMW та Porsche, підтримували політику суворого контролю імпорту з Японії. Немає свідцтв й про зміни поглядів європейських політиків на це питання.

Питання для обговорення:

1. Існує думка, що лібералізація автомобільної галузі у 90-х рр. XX ст. пояснюється самим процесом європейської інтеграції. Які аргументи можна навести на її підтримку?

2. Проаналізуйте причини лібералізації в автомобільній галузі Європи.

Ситуаційне завдання 6

«Європейські роздрібні мережі»

В секторі роздрібно́ї торгівлі продуктами харчування в Європі бурхливо йде процес консолідації бізнесу. За даними дослідження компанії McKinsey,

кількість злиттів з 1994 до 1998 рр. зросла у 4 рази. Але порівняно з американською галуззю європейці тільки на початку шляху. Найбільші 5 компаній США мають 35% ринку, та ж сама кількість найбільших європейських компаній володіє тільки 26% свого ринку. На початку 90-х рр. XX ст. більшість мереж європейської роздрібної торгівлі продуктами харчування будувалася за національними схемами. В 1990-1994 рр. компанії 90% свого зростання здійснювали в межах місцевого ринку, а в наступні 4 роки майже 50% зростання прийшлося на міжнародні злиття та об'єднання. Смаки споживачів США більш однорідні, ніж в Європі, тому європейським компаніям важче реалізовувати переваги, які надає масштаб бізнесу.

Існує два можливих шляхи розвитку європейських роздрібних компаній: 1) формування загальноєвропейської ліги чемпіонів – групи сильних загальноєвропейських роздрібних мереж; 2) утворення сильних регіональних компаній.

Якщо подивитися на галузь, то видно, що консолідація бізнесу, в тому числі за рахунок міжнародних об'єднань, швидше йде на насичених ринках. Прикладом можуть служити такі мережі як METRO в Німеччині чи Casino у Франції. Їх стега готівки відповідає лише 30% їх капіталізації. У Великій Британії, навпаки, місцеві мережі Safeway, Sainsbury вже не мають такого стимулу зростання, оскільки їх теперішні результати майже повністю відповідають ринковій вартості цих компаній. Це робить їх привабливими об'єктами для купівлі іншими компаніями. Тиск посилюється за рахунок так званого чинника «Wal-Mart». Ця американська мережа показала своїми придбаннями німецьких Wertkauf у 1997 р. та Interspar у 1998 р., а потім британської ASDA у 1999 р., що вона в Європі всерйоз і надовго. Французи говорять, що саме це підштовхнуло Carrefour та Promodes оголосити про об'єднання.

Але більшість злиттів європейці здійснюють у себе вдома, де економію від масштабу легше швидко реалізувати. Об'єднання логістичних мереж та зменшення витрат на інформацію і адміністративних витрати дає миттєві результати у вигляді приросту 1-2% збуту. Крім того в межах однієї країни легше створити споживчу цінність за рахунок передавання ноу-хау від покупця до компанії, яку купують. Це може бути вдалий та популярний у покупців формат магазину, марочна або асортиментна політика.

Під час міжнародних злиттів і об'єднань сумісність в інформаційних системах, логістиці відмічають тільки в 20% випадків, що ускладнює успішний та швидкий розвиток консолідації. Крім того, існують розбіжності в стилях управління, законодавчій базі та поведінці споживачів. Наприклад, Wal-Mart дуже важко встановлював свій американський стиль управління серед співробітників, котрі є членами німецьких профспілок, що забороняли їм носити значки з іменами або привітаннями. Британська мережа Tesco Після виходу на французький ринок важко долала негативний стереотип відносно британської їжі. В умовах відокремлених роздрібних підприємств виробники виграють за рахунок різниці в цінах. З іншого боку міжнародні компанії отримують вигоди від розширення асортименту завдяки розширенню закупівельної бази. Вони також отримують доступ до нових знань і досвіду в роботі зі споживачами.

Для успішної роботи міжнародних компаній потрібний управлінський талант особливого роду. Таких менеджерів треба знайти, навчити й утримати в компанії. З іншого боку міжнародні компанії можуть більше запропонувати талановитим менеджерам щодо кар'єрного зростання та перспектив.

Питання для обговорення:

1. Як йшов процес консолідації бізнесу в секторі роздрібної торгівлі продуктами харчування в Європі?

2. За яким сценарієм, на Вашу думку, піде розвиток галузі європейських роздрібних мереж. Наведіть аргументи.

Контрольні питання

1. У чому полягає специфіка ведення європейського бізнесу в промисловості?

2. Які форми ведення сільськогосподарського (аграрного) бізнесу в країнах Європи?

3. Яка специфіка ведення європейського бізнесу в сфері торгівлі?

4. Надайте характеристику транснаціональних компаній як основних клієнтів міжнародних банків.

5. Які існують напрями взаємодії транснаціональних банківських та промислових капіталів?

6. Які форми організаційно-господарської взаємодії міжкорпоративних об'єднань в Європі?

7. Яким чином банківські ризики впливають на європейський ринок страхових послуг?

Тема 5. Електронна комерція в європейському бізнесі

План семінарського заняття:

1. Електронна комерція: сутність, переваги і недоліки.

2. Основні моделі електронної комерції та особливості їх реалізації.

3. Ініціатива «Електронна Європа – інформаційне суспільство для всіх».

4. Використання електронної комерції в різних сегментах економіки і європейського бізнесу: поточний стан і перспективи.

Навчальні завдання:

- визначити сутність, переваги і недоліки електронної комерції;

- навести основні моделі електронної комерції та особливості їх реалізації;

- розглянути ініціативу «Електронна Європа – інформаційне суспільство для всіх»;

- охарактеризувати поточний стан і перспективи використання електронної комерції в різних сегментах економіки і європейського бізнесу.

Форми контролю:

- 1) розбір конкретних ситуацій;
- 2) тестування;
- 3) усне чи письмове опитування;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

Ситуаційне завдання 1
«Електронна комерція в ЄС»

Електронна комерція стрімко завойовує популярність не тільки в США, але в Європі. Для розуміння електронного бізнесу важливо чітко визначити модель бізнесу, яка лежить в його основі.

Всі організації, що працюють на сучасному ринку, можна поділити на:

1. Традиційні (brick-and-mortar), які діють на реальному, фізичному ринку і не звертаються до електронної комерції або до електронного бізнесу, якщо їх до цього не примушують певні обставини, зокрема більш жорстка конкуренція; використання нових технологій конкурентами, споживачами, партнерами; бажання вийти на новий сегмент споживачів, які користуються Інтернетом; прагнення збільшити обсяг продажу теперішнім клієнтам, використовуючи цей новий канал; прагнення збільшити витрати і т.п.

2. Так звані «Click-and-mortar» компанії, які частину своєї діяльності здійснюють через Інтернет. Під час розглядання діяльності таких компаній дуже важливо визначити, що їм дає використання електронного маркетингу – зменшення витрат, розширення споживчої бази і т.п. Компанії цієї групи можна поділити на декілька категорій залежно від причин і цілей використання електронного бізнесу:

- компанії, які прагнуть отримати додатковий прибуток від продажу фізичних (жорстких) або цифрових (м'яких) товарів та послуг;
- компанії, які прагнуть зменшити витрати;
- компанії, які прагнуть створити або посилити свої торгівельні марки.

3. «Click-only» компанії, які існують лише в Інтернет та використовують виключно електронні моделі організації бізнесу.

Електронна комерція в Європі відстає від аналогічного бізнесу в США на 1-2 роки. Система електронної комерції в Європі відрізняється від американської. По-перше, технічні та культурні системи, що використовуються, більше розрізнені та різноманітні, ніж в США; в Європі більше мовних відмінностей, різні системи платежів, навіть схеми використання кредитних карт. Але, після виходу на цей ринок європейці використовують вже більш передові технології.

Незважаючи на всі вигоди, електронна комерція в ЄС поки слабо розвинута. Більшість сайтів компаній виконують чисто інформаційні або

маркетингові функції. Стурбованість темпами розвитку електронного бізнесу в Європі призвела до розробки документа «Європейські ініціативи з розвитку електронної комерції». Програма складається з кроків по укладанню домовленостей як між країнами ЄС, так і в глобальному масштабі з питань безпеки інформації, що передається, захисту інтелектуальної власності, прозорості оподаткування і т.п. Другим завданням програми є створення спеціальних центрів розповсюдження передового досвіду в цій області. Важливим кроком в цьому напрямку є забезпечення доступу до всесвітньої мережі підприємствам малого та середнього бізнесу. Підписаний в рамках цієї програми 100 підприємствами, торговельними організаціями і місцевими органами влади меморандум передбачає створення стандартної архітектури інформаційних мереж, нормативів маркетингу товарів та інформації, обмін законодавчими документами, що регулюють дану галузь, системами платежів.

Питання для обговорення:

1. Які типи компаній найбільш ефективно можуть діяти в умовах сучасного європейського ринку: чисто електронні або ті, що поєднують роботу як на фізичному, так і електронному ринку. Наведіть аргументи.
2. Якими, на ваш погляд, є необхідні передумови для розвитку електронного бізнесу в Європі?

Контрольні питання

1. У чому полягають переваги і недоліки електронної комерції?
2. У чому особливості реалізації моделей електронної комерції?
3. Які перспективи використання електронної комерції в різних сегментах економіки і європейського бізнесу?

Тема 6. Культура європейського бізнесу

План семінарського заняття:

1. Поняття ділової культури і значення крос-культурних відмінностей у європейському бізнесі.
2. Професійна культура бізнесової діяльності.
3. Етика в європейському бізнесі: рівні аналізу для підприємницьких рішень.
4. Основні ознаки успішної ділової поведінки.
5. Особливості протоколу країн Європи, яких дотримуються ділові партнери у міжнародному спілкуванні.
6. Основні традиції та особливості культури бізнесу країн Європи.

Навчальні завдання:

- надати поняття ділової культури;
- визначити роль крос-культурних відмінностей у європейському бізнесі;

- охарактеризувати професійну культуру бізнесової діяльності;
- дослідити використання етики в європейському бізнесі для прийняття підприємницьких рішень;
- навести основні ознаки успішної ділової поведінки;
- розглянути особливості протоколу країн Європи, яких дотримуються ділові партнери у міжнародному спілкуванні;
- навести основні традиції та особливості культури бізнесу країн Європи.

Форми контролю:

- 1) розбір конкретних ситуацій;
- 2) тестування;
- 3) усне чи письмове опитування;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

Ситуаційне завдання 1
«Відмітні риси країн Європи»

Як зауважує відомий журнал «Profit», кожна держава Євросоюзу має свою відмітну рису, властиву винятково їй одній. Наприклад, Бельгія має найбільш густу мережу автомобільних доріг, а Голландія – найбільш потужну мережу міжнародних автобанів. Данія виробляє найбільшу кількість м'яса на одного жителя своєї країни, а Португалія виробляє більше інших країн не тільки Євросоюзу, але й світу пробки, у тому числі для закриття пляшок.

Германія має найбільшу чисельність населення, а у Фінляндії більше, чим в інших країнах, людей з вищою освітою. Франція тримає першість по кількості туристів, що відвідують цю країну, а Іспанія має найбільший прибуток від туристів. В Ірландії буквально біжать молочні ріки, а Голландія перевершила всіх по кількості експортованого пива.

Кіпр і Мальта мають найнижчу ставку ПДВ, а Греція має найвищий відсоток відрахувань з бюджету на оборону країни. За період після другої світової війни в Італії змінилася максимальна кількість урядів, а Польща випередила інші країни за рівнем безробіття.

Литва має найбільше зростання валового продукту, а Італія найбільший дефіцит бюджету. Австрія краще всіх опікується за навколишнє середовище, а Іспанія має найвищу тривалість життя. У Швеції найнижча смертність немовлят, а в Британії найбільш безпечна їзда на дорогах. Антиподом британців є Латвія, що має до того ж найнижчу народжуваність. Угорщина обійшла всіх по кількості інфарктів на 1000 жителів.

Чехія має найбільш густу мережу залізниць (12 км / 100 км²) і доріг, позначених як туристичні дороги (близько 5 км / 10 км²). Чехія розділяє з Італією першість у дефіциті бюджету, але при цьому має максимальна кількість іноземних інвестицій в автомобільну промисловість країни. Чехія займає гідне місце по відкритості економіки й одне з лідируючих місць за рівнем медичного

обслуговування населення. Незважаючи на те, що кожний чех випиває за рік пива більше, ніж будь-який інший житель об'єднаної Європи, це не заважає йому будувати краще інших: Чехія входить у групу лідерів по кількості окремих квартир і будинків, що доводяться на 1000 жителів. Цей показник рівняється 427, тобто майже на кожні дві людини (чоловік і дружина) доводиться окрема квартира або свій будинок. Чехи прагнуть жити не гірше, чим це роблять інші жителі Європи. Вони багато подорожують, люблять театр і обожають розважальні програми. Улюбленим місцем відпочинку по статистиці є Хорватія. Більше двох відсотків усіх проживаючих у країні – іноземці.

Звертає на себе увагу той факт, що ціни на споживчі товари в Чехії в середньому майже у два рази нижче, чим середні ціни в «старих» країнах Євросоюзу й на 18% нижче, чим в «нових».

Дуже часто кількість машин у родині визначається кількістю працюючих. Машини придбаються найрізноманітніші, але загальним визнанням користуються машини чеського виробництва, зокрема «Фабія Седан» і «Фабія Комбі». В останні роки ці моделі були багаторазово визнані самими безпечними у своєму класі легкових автомобілів у багатьох країнах світу, серед яких Німеччина, Великобританія, Данія й Австрія. Крім того у Великобританії «Фабія» тричі востановалася спеціального призу за оптимальне співвідношення ціни і якості. Отже, Чехія в Євросоюзі зайняла гідне місце. Глави держав і урядів регулярно вибирають Прагу місцем проведення своїх зустрічей, туристів приваблює дешевий відпочинок і безліч визнаних пам'яток, самі ж чехи пов'язують приєднання до об'єднаної Європи із серйозними змінами на краще.

Питання для обговорення:

1. Назвіть основні відмінні риси країн-членів ЄС.
2. Чим виділяється Чехія серед інших країн ЄС?
3. Які переваги отримала Чехія після приєднання до Євросоюзу?

Ситуаційне завдання 2

«Роль культурної політики Європейського Союзу у процесі європейського будівництва»

Ідея «об'єднання Європи» від самого початку передбачала і взаємовплив культур але культура розглядалася як «додаток» до проблем економічних, політичних, оборонних тощо. Проте нинішній етап євроінтеграції ґрунтується на ідеї, що культура не просто ще одна сфера, охоплена інтеграційним процесом, а найважливіший чинник розв'язання економічних і політичних проблем та навіть можлива альтернатива у виборі варіантів майбутнього європейського розвитку.

Донедавна найвищим шаблоном формування культурної політики був державний. У цивілізованому демократичному світі основними цілями культурної політики держави є: забезпечення умов для вільного творчого розвитку; ефективні гарантії свободи слова й друку; вільний доступ усіх громадян до культурних надбань; підтримка національних культур та особливо культур меншин; захист історичної й культурної спадщини, а також особлива (протекціоністська) політика держави щодо власної національної культури, якщо вона не перешкоджає

згаданим фундаментальним цілям. Культурна політика наддержавних утворень, як-то Євросоюзу, багато в чому ґрунтуючись на тих самих принципах, що й культурна політика окремих держав, усе-таки істотно різниться. Європейська політика у сфері культури яка має справу зі значно більшим культурним розмаїттям, повинна зосереджуватися насамперед на координаційних аспектах на основі пошуку найприйнятніших для всіх національних культур форм співпраці та єдиних інтегративних підходів.

У ЄС немає єдиного громадянства, мови й однорідної культури. Зокрема, такий важливий параметр сучасної держави, як її кордони, постійно зазнає змін. Більше того, є перспектива, що вони радикально змінюватимуться й у майбутньому. Це наводить на думку, що форма Євросоюзу ніколи не буде остаточною. Розбудова загально-європейської ідентичності передбачає й певну національну інтеграцію. Адже, крім спільної території, культурних традицій і релігії, як критеріїв єдності, вирізняють спільну мову й самоназву.

Розуміння ролі культури й потреби культурної інтеграції (або, згідно з прийнятою в Європі термінологією, «культурного виміру євробудівництва») зростає водночас із зміщенням пріоритетів суспільного розвитку з економічних на соціально-культурні. Одна з причин такого зміщення лежить у прагматичній площині: в Європі культуру стали розглядати як ефективний засіб розв'язання інших, «позакультурних», проблем – технологічних, соціальних, політичних. Інша причина протилежна першій: культура на очах стає панівною політичною релігією. Нарешті дедалі більше політиків, що стикаються з труднощами в розв'язанні економічних, митних і фінансових проблем євроінтеграції, доходять висновку: нині Єдина Європа може й повинна будуватися на спільній для всіх її учасників культурній політиці.

У Європейському співтоваристві вже чимало зроблено для створення єдиного загальноєвропейського культурного ринку. Так, єдиний загальноєвропейський ринок – це міжнародна кооперація й поділ праці, це ринок «робочої сили», це зняття митних бар'єрів у культурних обмінах, це єдина податкова система тощо. Єдиний загальноєвропейський ринок культури сприяє, зокрема, й таким процесам: замість безлічі малопотужних національних кінематографій – загальноєвропейський кінематограф, що оперативно інтегрує й перерозподіляє кіноресурси (фільм кожної країни не втрачає своєї «національної прописки», але робиться надбанням усієї Європи завдяки обов'язковому дубляжу європейськими мовами або титрам англійською). Проблеми від'їзду багатьох митців за кордон у Єдиній Європі не існує. Змішані міжнаціональні театральні групи або симфонічні оркестри, художні зв'язки ставлять, скажімо, француза в становище водночас і французького, і загальноєвропейського діяча культури. Це і є матеріалізація «єдиного культурного простору».

Культурна європейська інтеграція – це й кроки до єдиних загальноєвропейських бібліотечних, архівних, музейних фондів. Загальноєвропейські електронні каталоги багаторазово розширюють та інтенсифікують континентальний обіг культурних цінностей, роблять скарби Європи доступнішими для всіх європейців.

Програми культурної інтеграції Європи передбачають створення уніфікованих загальноєвропейських підручників з історії, географії, літератури й

мистецтва, посібники з природничих наук. При цьому кожна країна має змогу доповнювати навчальні програми й посібники на власний розсуд. Це надає широкі можливості для інтеграції національної і європейської свідомості, розширює систему цінностей, які засвоюються молоддю.

Жодна європейська країна, звісно, не відмовляється від власної національної культурної політики. Питання про якийсь загально-європейський регулювальний орган з питань культури навіть не порушується. Але робляться кроки для здійснення постійного моніторингу всіх культурних починань у Єдиній Європі. Сформовані наукові й інформаційні центри європейської культури, які створюють умови для координації національних європейських культурних політик. При цьому виникнення уніфікованої загальноєвропейської культурної політики в недалекому майбутньому не передбачається. У Європі відбуваються й зворотні процеси посилення культурного регіоналізму та урізноманітнення культурних стратегій, збільшення кількості «моделей» організації культури. Критикується намір деяких національних столиць стати «столицею загальноєвропейської культури».

Культурна політика Євросоюзу має подвійну мету: захист різноманітності багатств і турботу про їхнє взаємне пізнання, розвиток і сприйняття. ЄС трактує культурні питання як сферу національної суверенності й тому не прагне ані уніфікації, ані впровадження спільного законодавства, що регулює культурну політику. ЄС долучається лише до культурних проєктів, які перевищують можливості й компетенцію різних держав. Отже, попри всю свою різноманітність європейські культури мають дуже багато спільного, бо ґрунтуються на схожих світоглядних засадах.

Питання для обговорення:

1. Як на вашу думку буде вирішуватися питання державної мови в єдиній європейській культурі?
2. На противагу наведених позитивних наслідків єдиної європейської культури наведіть приклади негативних наслідків від впровадження єдиної європейської культури.
3. Висловіть свою думку щодо доцільності введення єдиної європейської культури.

Контрольні питання

1. Надайте визначення «ділової культури».
2. Визначте роль крос-культурних відмінностей у європейському бізнесі.
3. Охарактеризуйте професійну культуру бізнесової діяльності.
4. Яким чином використовується етика в європейському бізнесі в процесі прийняття підприємницьких рішень?
5. Які основні ознаки успішної ділової поведінки?
6. Які особливості протоколу країн Європи, що їх дотримуються ділові партнери у міжнародному спілкуванні?

7. Наведіть основні традиції та особливості культури бізнесу країн Європи.

8. Чи можна вважати ЄС лише знаряддям втілення національних інтересів окремих країн?

9. Яких заходів необхідно вжити для мінімізації можливих негативних наслідків і максимального використання позитивних моментів розширення ЄС?

10. Оцініть можливі наслідки розширення ЄС для окремих секторів економіки країн-членів ЄС.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Международный бизнес. Теория и практика: учебник / под ред. А.И. Погорлецкого, С.Ф. Сутырина. – М.: Издательство Юрайт, 2014. – 733с.
2. Довідник з європейської інтеграції / під ред. О.Б. Чернеги. – Львів: «Магнолія 2006». – 2012. – 383 с.
3. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб. / В.В. Копійка, Т.І. Шинкаренко; за ред. Л.В. Губерського. – 2-ге вид., виправл. і доповн. – К.: Знання, 2012. – 759 с.
4. Європейська інтеграція: Навч. посібник / Я.Й. Малик, О.І. Береза. – Київ: Знання, 2011. – 422 с.
5. Андросова Т.В. Європейська інтеграція: навч.-метод. посібник / Т.В. Андросова, А.В. Янчев, В.О. Козуб. – Х.: ХДУХТ, 2012. – 202 с.
6. Евроатлантическое пространство безопасности: монография / Под ред. А.А. Дынкина, И.С. Иванова. – М., ЛЕНАНД, 2011. – 480 с.
7. Европейский Союз и региональные конфликты: Монография / Отв. ред. Н.К. Арбатова, А.М. Кокеев. – М., ИМЭМО РАН, 2011. – 143с.
8. Зеленев Л.А., Владимиров А.А., Степанов Е.И. Современная глобализация: Состояние и перспективы: монография. – М., 2010. – 304 с.
9. Мантусов В.Б. Международная экономическая интеграция в современных мирохозяйственных отношениях: Для студентов и аспирантов ВУЗов. – М.: Издательство: Юнити, 2011.
10. Регіональна політика Європейського Союзу: Навч. посіб. / Г.О. Шамборовський. - К.: Знання, 2011. - 187 с.
11. Трофимова О.Е. Эволюция средиземноморской политики Евросоюза: путь от сотрудничества к интеграции: монография. – М., ИМЭМО РАН, 2011. – 122 с.
12. Україна в Європі і світі: Навч. посіб. / Володимир Галик; [відп. за випуск Л.В. Тимошенко]. - К.: Знання, 2013. - 364 с.
13. План стратегії ЄС [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <www.delukr.cec.eu.int>.
14. Регіональна політика Європейського Союзу: історія і сучасність / Сайт ГО «Фонд «Європа ХХІ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <www.europehxi.kiev.ua/ukrainian/program/zmi/book3 /036.html>.
15. Статистична служба Європейської комісії (Євростат) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <www.europa.eu.int>

ЗМІСТ

ВСТУП	3
ЗМІСТ ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ	5
Змістовний модуль 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО БІЗНЕСУ	7
Тема 1. Загальна характеристика європейського бізнесу	7
Тема 2. Інституціональне забезпечення європейського бізнесу в різних секторах економіки	8
Тема 3. Економіко-правові основи ведення європейського бізнесу	14
Змістовний модуль 2	
ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО БІЗНЕСУ	15
Тема 3. Специфіка підприємництва у перспективних секторах європейської економіки	15
Тема 4. Електронна комерція в європейському бізнесі	24
Тема 5. Культура європейського бізнесу	26
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	32

Навчальне видання

САВИЦЬКА Наталія Леонідівна
КОЗУБ Вікторія Олександрівна
ПЕЧЕНКА Оксана Іванівна

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БІЗНЕС

Методичні рекомендації до семінарських занять
для студентів денної форми навчання
спеціальності 8.03050301 «Міжнародна економіка»

видання 2-ге, перероблене та доповнене

В авторській редакції

Підписано до друку 30.11.2015 р.
Формат 60x84^{1/16}. Папір офсетний. Друк ксерографічний. Ум. друк. арк. 1,0. Обл.-вид. арк. 8,1
Наклад 50 прим. Поз. 261

Надруковано ТОВ «Видавництво «Форт»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців ДК №333 від 09.02.2001р.
61023, м. Харків, а/с 10325